

Tweedejaars Boomvalk *Falco subbuteo* geringd in Namibië

Ursula Franke-Bryson

Tijdens onze laatste jaarlijkse ring-expeditie naar Namibië (zuidelijk Afrika) in eind 2013 hadden we het geluk op 23 december een Boomvalk in een van onze netten (met een maaswijdte van 16 mm) te vangen. De vogel was over het water komen aanvliegen op weg naar kleine *Acacia*'s en *Prosopis*-bomen. Hij belandde in de op een na laagste van de vier banen in het net.

Overzicht van de omgeving van de Swakop Rivier, die achter de bomenrij in de achtergrond loopt. *View of the margins of the Swakop River, which runs behind the trees in the background.*

Onze vangplek is gelegen in het bed van de grotendeels droogstaande Swakop Rivier, ongeveer 80 km ten zuiden van Karibib (22°32'Z, 15°33'O). Na een lange en zeer droge winter was er de voorafgaande weken enkele malen veel regen gevallen. Overall verschenen vliegende termieten, die op hun beurt weer reusachtige aantallen Gierzwaluwen *Apus apus*, maar ook Bradfield's Gierzwaluwen *A. bradfieldi* en vele dozijnen Geelsnavelwouwen *Milvus migrans parasitus* aantrokken. Bij drie gelegenheden zagen we tollende wolken van Gierzwaluwen cirkelen en jagen laag over de grond, waarbij de vleugelslagen zo luidruchtig waren dat het net verkeerslawaaï leek. Na ongeveer twee uur verspreidden de vogels zich over de omgeving. Verschillende

soorten roofvogels kwamen langs; deze gingen na alle commotie in de bomen in de nabijheid posten. Een paar Geelsnavelwouwen groeften aan de rand van de dam samen om te drinken en te badderen.

Op een dag zagen we in de vroege middag kort twee donkere valken rond het huis jagen. Er vlogen talloze libellen boven het basin waar water is opgeslagen dat voor irrigatie van veldjes wordt gebruikt. We konden de valken zo snel niet op naam brengen maar het leken in ieder geval niet de hier gebruikelijke Lannervalken *Falco biarmicus* of de zeldzamere Slechtvalk *Falco peregrinus*, gezien hun kleine formaat en snelle bewegingen. De volgende dag vingden we in vol daglicht, om 8.30 u en dus meer dan twee na zonsopkomst (om 6.05 u lokale tijd), een Boomvalk in een net dat aan de rand van het water stond opgesteld.

Leeftijd

Afgaande op het verenkleed was de vogel in zijn tweede levensjaar. De vliegveren en dekveren waren licht geelbruin afgetopt, de mantelveren leken geschubd en de broekveren waren bleek (in adulte vogels roestbruin).

De Boomvalk, met duidelijke lichte zomen langs binnenste vier (nieuwe) handpennen, staartpennen, vleugeldekenveren en duimvleugel. *The Hobby, showing buff edges to four innermost (fresh) primaries, rectrices, secondary coverts and alula.*

De vogel had volledig doorgeruide kopveren, wat aangeeft dat het juveniele kleed al was vervangen door het volgende kleed. Er werd geen slagpenrui geconstateerd, maar handpen 1 tot en met 6 vertoonden sleet (let wel: hier geteld van buiten naar binnen), terwijl handpen 7 tot en met 10 er fris uitzagen.

Onderzijde van de Boomvalk, met bleke maar zwaar gestreepte broekveren. *Ventral side of Hobby, showing pale, heavily streaked trousers.*

Maten en gewichten

Grootte noch gewicht gaven uitsluitsel over het geslacht, omdat deze binnen de overlap van mannen en vrouwen vielen. Het *gewicht* was 195 g, wat als normaal kan worden betiteld (de vergelijking van maten en gewichten is gebaseerd op Brown *et al.* 1982, del Hoyo *et al.* 1994, Hockey *et al.* 2005, Kemp & Kemp 1998 en Mebs & Schmidt

2006). Direct na aankomst in de overwinteringsgebieden zijn Boomvalken beduidend lichter, zichtbaar in de spreiding in gewicht van mannetjes (131-232 g, gemiddeld 200 g) en vrouwtjes (141-340 g, gemiddeld 225 g). De *vleugellengte* bedroeg 260 mm, wat valt binnen de maten van mannen (237-272 mm, gemiddeld 256 mm) en van vrouwen (248-282 mm, gemiddeld 268 mm). De *staartlengte* was 134 mm (mannen 116-143 mm, gemiddeld 130 mm; vrouwen 125-145, gemiddeld 134 mm). De *koplenge* beliep 46.1 mm. De *snavelengte*, gemeten van puntje tot eerste bevedering, was 12.8 mm lang (mannen 11.7-13.4 mm, gemiddeld 12.6; vrouwen 12.2-15.1 mm, gemiddeld 14 mm). De *tarsuslengte* bedroeg 34.8 mm, wederom invallend tussen mannen (32.0-35.5 mm, gemiddeld 33.5 mm) en vrouwen (33.0-37.5 mm, gemiddeld 35 mm).

Voedsel en jachtgedrag

Hoewel Boomvalken op vogels jagen staat de soort in de literatuur toch vooral bekend als insectenjager in het overwinteringsgebied, vooral van vliegende termieten en ander insecten die massaal tevoorschijn komen na regenval. Elke dag troffen we in onze netten libellen aan, vooral Wereldzwervers *Pantala flavescens*, maar ook enkele Grote Keizerlibellen *Anax imperator*.

Een wereldzwerver in het net, een belangrijke prooi voor Boomvalken in zuidelijk Afrika. *Globe Skimmer captured in mist net, an important prey species for Hobbies in southern Africa.*

Wereldzwervers hebben hun naam niet voor niets: in het regenseizoen benutten ze de moessonverschuiving om over de Indische Oceaan van India naar equatoriaal Oost-

Afrika te vliegen waar ze voor nageslacht zorgen (oktober-november). De tweede generatie vliegt door naar zuidelijk Afrika waar ze in december tot en met februari opnieuw voor nageslacht zorgen. D   (derde) generatie vliegt terug naar Oost-Afrika om er de vierde generatie ter wereld te brengen, die vervolgens in juni-juli de nieuwe oostelijke moesson benut om terug te vliegen naar India. Het complete circuit dat de vier generaties afleggen, inclusief de reizen over de Indische Oceaan, omvat een afstand van 14.000 tot 18.000 km (Anderson 2009). Een analyse van stabiele isotopen suggereert zelfs dat deze libellensoort uit Noord-India stamt, mogelijk zelfs van benoorden de Himalaya (Hobson *et al.* 2012). Van de soorten waar het van bekend is, is de Wereldzwerper de libel die de grootste afstanden aflegt; daarbij worden ze tot 6200 m hoogte in de Himalaya aangetroffen. Deze vluchten brengen de soort ook op eilanden ver van het vasteland; het was een van de eerste soorten die het Bikini-atol herkoloniseerden na de volledige destructie als gevolg van een atoomproef (Silsby 2001).

Ringen en hervangsten

Tijdens het veldwerk voor de Zuid-Afrikaanse atlas (SABAP 1) van 1987 tot 1997 werden in totaal 1384 Boomvalken gemeld in Zuid-Afrika, Namibië, Zimbabwe en Botswana, ofwel in 12.1% van alle blokken. De soort wordt beschouwd als weinig talrijk, met de meeste meldingen uit noordelijk Namibië, Botswana, Zimbabwe, noordelijk en oostelijk Transvaal en Swaziland. In de gebieden die goed waren gedekt tijdens het atlaswerk werd de soort spaarzaam aangetroffen langs de oostelijke en zuidelijke kust tot aan Kaapstad (Mendelsohn 1997).

In Zuid-Afrika worden weinig Boomvalken geringd, en nog minder teruggevangen. Tot het moment waarop wij een Boomvalk vingen, telden de bestanden van SAFRING (de Zuid-Afrikaanse ringcentrale) zeven vangsten van Boomvalken, en één terugvangst in Finland. Een ander vogel, als nestjong geringd in Zuid-Finland, werd op 7 maart 2007 geëlectrocuteerd in Zuid-Afrika, op een afstand van 9650 km van de ringplek (Saurola *et al.* 2013, Safring, pers. med.). Een op 26 juli 1982 als nestjong geringde Boomvalk van Texel werd tien jaar later (op 26 november 1992) doodgefounden bij Kabwe in Zambia (Dowsett *et al.* 2008, Meyburg 2013).

De vogel die in dit stuk wordt beschreven is de tweede ooit geringd in Namibië. Dat is verwaarloosbaar in vergelijking met de broedgebieden. In tien Europese landen waar Boomvalken op de nestplek kunnen worden geringd, zijn in 1909-1998 5720 vogels geringd, waaronder meer dan 1000 in de bossen rond en in Berlijn. De oudste vogel op basis van een hervangst was tien jaar oud (Orta & Kirwan 2014), een ander in Berlijn zelfs 15 jaar (Fiuczynski & Sömmmer 2011).

Dank

Rob Bijlsma voorzag me van een eindeloze stroom informatie en maakte de vertaling, Hennie de Klerk zorgde voor een snelle identificatie van *Pantala*. Hulp werd ook verkregen van Pascal Eckhoff (Museum for Natural History of the Humboldt University, Berlijn), en van Dane Pajmans (Avian Demographic Unit, University of Cape Town) die de ringgegevens in het archief van SAFRING opzocht.

Summary

Franke-Bryson U. 2015. Second capture of a Eurasian Hobby *Falco subbuteo* in Namibia. *De Takkeling* 23: 89-95.

On 23 December 2013, a second-year Eurasian Hobby was captured some 80 km south of Karibib (22°32'S, 15°33'E) in central Namibia. This was the second capture for Namibia, and the eighth for southern Africa. Measurements taken did not allow sexing (biometrics overlapped those of males and females). Heavy rainfall during previous days resulted in high numbers of alate termites and dragonflies (notably *Pantala flavescens* and some *Anax imperator*), attracting Swifts *Apus apus*, some Bradfield's Swifts *A. bradfieldi* and dozens of Yellow-billed Kites *Milvus migrans parasitus*. Apparently, the Hobby (or Hobbies, as two small dark unidentified falcons were recorded on 22 December) were also attracted by the temporary food bonanza. The intercontinental migrations of *Pantala flavescens* are described, including the crossing of the Indian Ocean.

Literatuur

- Anderson R.C. 2009. TED India. http://www.ted.com/talks/charles_anderson_discovers_dragonflies_that_cross_oceans#t-186316
- Anderson R.C. 2009. Do dragonflies migrate across the western Indian Ocean? *Journal of Tropical Ecology* 25: 347-358.
- Blasco-Zumeta J. & Heinze G.-M., http://aulaenred.ibercaja.es/wp-content/uploads/134_HobbyFsubbuteo.pdf, 2014.
- Brown L.H., Urban E.K. & Newman K. (eds) 1982. *The Birds of Africa* Vol. I. Academic Press, London. pp. 465-469.
- Crossley R. & Couzens D. 2014. *The Crossley ID Guide Britain & Ireland*, Crossley Books, Princeton University Press.
- Del Hoyo J., Elliott A. & Sargant J. (eds) 1994. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 2. New World Vultures to Guinea-fowl: 268. Lynx Edicions, Barcelona.
- Dowsett R.J., Aspinwall D.R. & Dowsett-Lemaire F. 2008. *The birds of Zambia. An atlas and handbook*: 146. Tauraco Press and Aves a.s.b.l., Liège.
- Fenton M. B., Rautenbach I.L., Smith S.E., Swanepoel C.M., Grosell J & van Jaarsveld J. 1994. Raptors and Bats: Threats and Opportunities. *Anim. Behav.* 48: 9-18.
- Ferguson-Lees J. & Christie D. 2005. *Raptors of the World*. 2nd edition: 290-291. Christopher Helm, London.
- Fiuczynski K.D. & Sömmer P. 2011. *Der Baumfalke Falco subbuteo*. Neue Brehm-Bücherei 575 (5de editie). Westarp Wissenschaften, Hohenwarsleben.
- Forsman D. 1999. *The Raptors of Europe and the Middle East. A Handbook for Field Identification*: 505-514. Christopher Helm, London.
- Glutz von Blotzheim U., Bauer K.M. & Bezzel E. 1971. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Band 4. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt.
- Hobson K.A., Anderson R.C., Soto D.X & Wassenaar L.I. 2012. Isotopic evidence that dragonflies (*Pantala flavescens*) migrating through the Maldives come from the Northern Indian Subcontinent. *PLoS ONE* 7(12): e5294.
- Hockey P.A.R., Dean W.R.J. & Ryan P.G.. (eds) 2005. *Roberts Birds of Southern Africa*, 7th edition: 554-555. John Voelcker Bird Book Fund, Cape Town.

- Kemp A. & Kemp M. 1998. Sasol Birds of Prey of Africa and its Islands: 218-219. New Holland Publishers, London.
- Kumar A. 1984. On the life history of *Pantala flavescens* (Fabricius) (Libellulidae: Odonata). *Annals of Entomology* 2: 43-50.
- Mebs T. & Schmidt D. 2006. Die Greifvögel Europas, Nordafrikas und Vorderasiens. Biologie, Kennzeichen, Bestände: 389-399. Franckh-Kosmos Verlag, Stuttgart.
- Mendelsohn J.M. 1997. Hobby Falcon Europese Boomvalk *Falco subbuteo*. In: Harrison J.A., Allan D.G., Underhill L.G., Herremans M., Tree A.J., Parker V. & Brown C.J. (eds). The Atlas of Southern African Birds including Botswana, Lesotho, Namibia, South Africa, Swaziland and Zimbabwe, Vol 1: 252-253. BirdLife South Africa, Johannesburg.
- Meyburg B.-U., Howey P.W., Meyburg C. & Fiuczynski K.D. 2011. Two complete migration cycles of an adult Hobby tracked by satellite. *Brit. Birds* 104: 2-15.
- Meyburg B.-U. 2013. Ein Afrikaner brütet in Europa. *Ornis* 4/13: 16-19.
- Naoraji R. 2006. Birds of Prey of the Indian Subcontinent: 588-593. Om Books International, Noida, India.
- Oberprieler U. & Cillié B. 2009. The Raptor Guide of Southern Africa: 166-167. Game Parks Publishing, Pretoria.
- Orta J. & Kirwan G.M. 2014. Eurasian Hobby (*Falco subbuteo*). In: del Hoyo J., Elliott A., Sargatal J., Christie D.A. & de Juana E. (eds.). Handbook of the Birds of the World Alive. Lynx Edicions, Barcelona. (bekeken via <http://www.hbw.com/node/53234> op 14 september 2014).
- Pepler D. 1993. Diet and hunting behaviour of the European Hobby (*Falco subbuteo*) in Africa. In: Nicholls M. K. & Clarke R. Biology and Conservation of Small Falcons: 163-170. The Hawk and Owl Trust, London.
- Saurola P., Valkama J. & Velmala W. 2013. The Finnish Bird Ringing Atlas Vol. 1: 368-373. Finnish Museum of Natural History and Ministry of Environment, Helsinki.
- Silby J. 2001. Dragonflies of the World: 180. The National History Museum, Plymouth.
- Tarboton W. & Tarboton M. 2002. A fieldguide to the dragonflies of South Africa. Privately published. Nylstroom/Modimole, South Africa.
- Tinbergen N. 1932. Beobachtungen am Baumfalken (*Falco s. subbuteo*). *J. Ornithol.* 80: 40-50.

Adres: Tal 34, 80331 Munich, Duitsland, praxis@ursula-franke.de

Close-up van de gevangen Boomvalk. *Close-up of the captured Hobby.*